

UDK 929 ŠUNJIĆ (497.6) "19"
Pregledni rad

NAUČNO DJELO MARKA ŠUNJIĆA - POVODOM 15 GODINA OD SMRTI

Nedim Rabić

Univerzitet u Sarajevu, Institut za historiju, Bosna i Hercegovina

Rad stavlja u fokus jednu od najznačajnijih naučnih ličnosti iz oblasti istraživanja srednjovjekovne historije ovog podneblja – akademika Marka Šunjića. On je autor niza radova koji najčešće tematiziraju prošlost Bosne i Dalmacije. Šunjić se istakao i na području priređivanja izvora za opću historiju srednjeg vijeka i monografije o ranosrednjovjekovnoj Evropi. Njegov poziv historičara medievaliste bio je usko vezan uz Odsjek za historiju na Filozofskom fakultetu u Sarajevu. U ovoj ustanovi prošao je sva nastavnička zvanja i ostao joj vjeran do smrti, bivajući upamćen kao jedan od njenih najuglednijih ličnosti. Izraženo je nastojanje da se cjelokupni naučni opus prof. dr. Marka Šunjića sagleda u kratkim crtama kako bi se dobila jasnija predstava o njegovom značaju u historiografiji o srednjovjekovnoj Bosni. U tu svrhu učinjen je uvid u objavljene, i dijelom u neobjavljene radove. Raznovrsnost tema kojima se bavio uslovio je potrebu da se iznađe rješenje kako razdijeliti tematske cjeline njegovog naučnog djela. Kako bi osvrt na ovu značajnu ličnost bio potpuniji, u sažetom obliku prezentirani su biografski podaci koje smo smatrali važnim. To se prije svega odnosi na njegov političko-društveno angažirani rad, koji je bio sastavni dio njegove karijere.

Ključne riječi: Marko Šunjić, srednji vijek, biografija, bibliografija, historiografija, naučno djelo, Bosna, Venecija, Dalmacija.

Biografski osvrt

Marko Šunjić pripada generaciji historičara koji su svoj naučni put etablirali u periodu nakon Drugog svjetskog rata. Rođen je u Rodoču kod Mostara, 15. februara 1927. godine. U Mostaru je završio osnovno, a srednje obrazovanje prekida zbog izbijanja Drugog svjetskog rata. Nakon uspostave mira, završava Učiteljsku školu i upisuje studij historije na tek otvorenom Filozofskom fakultetu u Sarajevu. Kao jedan od najboljih studenata prve generacije, s naglašenim interesom za naučnoistraživački rad, diplomski studij okončava 1955. godine. Prije nego je otpočeo karijeru na ovoj visokoškolskoj ustanovi, zbog nedostatka kadra, vratio se u Mostar gdje je radio dvije godine kao gimnazijski profesor, te je obnašao funkciju direktora škole. Na Odsjeku za historiju Filozofskog fakulteta u Sarajevu zapošljava se 1957. godine. Polazna tačka njegove karijere univerzitetskog profesora veže se za predmet Opća historija srednjeg vijeka, koju je otpočeo u svojstvu asistenta uglednog historičara srednjeg vijeka Ante Babića. Doktorsku disertaciju "Uspostavljanje i organizacija mletačke vlasti u Dalmaciji u XV stoljeću" odbranio je 1964. godine na matičnom fakultetu. Tokom izrade doktorske teze boravio je u više navrata u venecijanskim arhivima kao stipendista talijanske vlade. Cijeli njegov životni vijek ostao je usko vezan za Filozofski fakultet. Na njemu je prošao sva nastavnička zvanja: 1965. izabran je u zvanje docenta, 1970. za vanrednog profesora, a od 1975. godine za redovnog profesora. Dekan Filozofskog fakulteta bio je od 1977. do 1979. godine. Iako je penzioniran 1990., ovoj naučnoj instituciji ostao je vjeran do smrti, uključujući teške godine opsade grada, pomažući svojim stručnim savjetima mladim istraživačima prilikom izrade njihovih magistarskih i doktorskih teza.

Tokom bogate karijere koja je obilježena predanim naučnim i angažiranim društveno-političkim radom, težište je usko vezao uz svoj profesionalni poziv kao historičara medievaliste. Od 1993. godine, prof. dr. Marko Šunjić postao je član Hrvatskog društva za znanost i umjetnost u Sarajevu, a osnivanjem Matice hrvatske – ogranak Sarajevo, 1996. godine, postaje član njenog predsjedništva. U svojstvu dopisnog člana Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine (ANUBiH) izabran je 1995. godine. Pred kraj života, u periodu između 1995. i 1998. obavljao je veoma zahtjevnu dužnost direktora Centra za balkanološka ispitivanja koji djeluje pri ANUBiH. Biografski pre-

gled bio bi nepotpun ako se ne bi ukazalo na njegovu uspješnu političku karijeru kroz koju se uspeo do visokih političkih funkcija. Tokom dva mandata bio je poslanik u Skupštini SR BiH između 1963. i 1967. godine, a od 1969. do 1974. potpredsjednik Izvršnog vijeća SR BiH. Kruna političkog angažmana je njegov četverogodišnji boravak u Venecueli kao ambasadora SFRJ u periodu 1979-1982. Umro je 30. marta 1998. godine. Smrt ga je zatekla u Sarajevu u 72. godini života.¹

Naučni rad

Naučni rad dugogodišnjeg profesora na Odsjeku za historiju Filozofskog fakulteta u Sarajevu, Marka Šunjića, može se pratiti punih četrdeset godina.² Fokus njegovog istraživanja bio je bosanski srednji vijek, mada je veliki broj radova posvetio mnogo širim prostornim i vremenskim temama, kao što je prošlost Dalmacije i evropskog srednjeg vijeka.³ Kao odličnom poznavaoču Državnog arhiva u Veneciji bilo mu je omogućeno da objavi mnoštvo podataka do tada malo ili nikako poznatih i da ih ugradi u temelje radova koji i danas posjeduju visoku razinu kvaliteta. Pristup ovog autora srednjovjekovnoj tematici je, uz poneke izuzetke, veoma širok. Tu prije svega mislimo na njegov naučni interes kojeg ne ograničava srednjovjekovni južnoslavenski prostor, kao što je pokazao u svojoj posthumno objavljenoj sintezi o Evropi ranog srednjeg vijeka i veoma pedantnog priređivanja odabranih izvora istog razdoblja. Hrabrim istraživačkim zahvatom nije se oslonio samo na sinteze drugih autora,

¹ Biografskim podacima koristili smo se iz dokumentacije Filozofskog fakulteta u Sarajevu: Dosije Marko Šunjić i radova, Бојанин С. 1997. 326-329; Škegro A. 1998.a. 250-253; Kapidžija E. 2010. 13-16; podaci o njegovoj личности i naučnom radu mogu se pronaći u više kraćih tekstova koji su objavljeni povodom njegove smrti, vidi: Išek T. 1998.a. 10-12; Isti. 1998.b. 201-206; Redžić E. 1998. 215-220; Škegro A. 1998.b. 218-220; Grbelja T. 1998. 139-140; Lovrenović D. 1999. 313-314; Isti. 2000. 441-442. Posebnu zahvalnost dugujemo gospođi Veri Šunjić, supruzi Marka Šunjića, koja je s pažnjom čitala ovaj rad dok se pripremao za štampu, na dragocjenim podacima. Na dvanaestu godišnjicu smrti Filozofski fakultet u Sarajevu izdao je publikaciju: Spomenica akademika Marka Šunjića. U njoj su zastupljeni tekstovi njegovih nekadašnjih kolega, prijatelja, studenata i drugih poštovalaca njegovog djela. O Spomenici vidi: Rabić N. 2010. 243-247; Dautović Dž. 2011. 422-426.

² Od velike pomoći je bibliografija Marka Šunjića koju je u dva navrata objavio Esad Kurtović. Kurtović E. 1999. 297-301. i potpuniju: Isti. 2010. 25-33.

³ Djelima koja se odnose na historiju srednjovjekovne Bosne, više pažnje je poklonio Тошић Ђ. 2008. 117-123; Isti. 2010. 17-23.

koje je profesor Šunjić s obzirom na odlično poznavanje nekoliko evropskih jezika koristio, nego je zalazio u samu srž problema ispisujući stranice svoje obimne knjige vođen izvornim materijalom.

Značajni dio naučnog i društvenog rada Marka Šunjića bio je u uskoj vezi sa Bosnom i Hercegovinom. To zorno pokazuje veliki broj naučnih radova objavljenih u bosanskohercegovačkoj stručnoj periodici među kojima se ističu *Prilozi* Instituta za istoriju u Sarajevu, *Godišnjak* Društva istoričara Bosne i Hercegovine i *Radovi* Filozofskog fakulteta u Sarajevu, dok je nekolicinu objavio na talijanskom jeziku. Važnu grupu tekstova sačinjavaju i enciklopedijski prilozi objavljivani u Enciklopediji Jugoslavije. Utemeljenost na izvorima predstavlja drugu i najznačajniju karakteristiku njegovih radova, zbog čega će i narednim generacijama biti aktualni.

On se ne bavi samo historijom, tako što se ova nauka reducira na zbiljnost prošlosti koja se odvija u vremenu. On je toj zbiljnosti veoma akribično pisao i nastojao joj vratiti duh vremena. Njegova djela izlažu intelektualnu dimenziju historijske nauke, u najdubljem smislu ovog pojma. Iako opus Marka Šunjića čini jedinstveno i zaokruženo djelo koje u cjelini najbolje svjedoči o njegovom istraživačkom profilu, ipak je bilo nužno zbog preglednosti tematski razvrstati polja naučnog djelovanja. Stoga, njegov dugogodišnji naučni angažman možemo najbolje grupirati u četiri velike cjeline. Među njima, tri se odnose na naučni rad, i jedna na obiman projekt prikupljanja izvornog materijala za historiju Bosne u srednjem vijeku:

1. historija Bosne u 14. i 15. stoljeću,
2. historija Dalmacije u 14. i 15. stoljeću,
3. opća Evropska historija ranog srednjeg vijeka (uključujući odabrane izvore za historiju Evropskog srednjeg vijeka), i
4. neobjavljena rukopisna edicija izvora za historiju srednjovjekovne Bosne.

Prva cjelina može se podijeliti u nekoliko skupina iz koje se izdvajaju tematske oblasti koje čine: prilozi iz ekonomske historije, o padu Bosne, i sintetsko djelo prožeto odnosima Bosne i Venecije. U drugoj skupini mogu se iskristalizirati pristupi: o historiji Dalmacije, publiciranih u širokom tematskom rasponu u sintetskom djelu omeđenih pretežno na 15. stoljeće, i nekolicina ra-

dova o slavenskim iseljenicima na područjima Apeninskog poluotoka blisko povezanih sa dalmatinskim lučnim gradovima. Treća naučna oblast profesora Šunjića uokviruje historijski prikaz medievalne Evrope i zavređuje posebnu pažnju.

Historija Dalmacije zauzima visoko mjesto u naučnom opusu Marka Šunjića. Uvod u ovu tematsku oblast inicirala je doktorska disertacija pod naslovom "Uspostavljanje i organizacija mletačke vlasti u Dalmaciji u XV stoljeću" koju je prijavio krajem 1959. godine, a odbranio 7. decembra 1964. godine na Filozofskom fakultetu u Sarajevu. Doktorska teza je nedugo zatim, tačnije 1967. godine, objavljena u sarajevskoj izdavačkoj kući *Svjetlost* pod prepoznatljivim naslovom, *Dalmacija u XV stoljeću*.⁴ Knjiga je u naučnoj javnosti primljena veoma pozitivno, ali je naišla i na opširni hiperkritički prikaz Tomislava Raukara.⁵ Iako mu priznaje da "je u svojoj monografiji dodirnuo sve elemente političkog, društvenog, gospodarskog, pa i kulturnog razvitka Dalmacije u 15. stoljeću",⁶ ovaj ugledni autor Šunjiću najviše zamjera što se u svojoj disertaciji nije pomjerio izvan okvira 15-og, odnosno što nije dublje zašao u 14. stoljeće, te ističe da "samo tako možemo shvatiti stvarni položaj dalmatinskog grada u početku XV stoljeća".⁷ Drugi prigovor odnosi se na prostornu izoliranost Dalmacije u Šunjićevoj knjizi, jer ona je prema autoru prikaza "jedna od hrvatskih zemalja".⁸ Unatoč obimne kritičke opservacije ove knjige, Raukar na kraju nije ignorirao rezultate koje je Šunjić u njoj postavio, stoga je, kako se iz njegovih radova vidi, za njom posezao. Pored ovih kritičkih tonova, koji su najviše tretirali geohistorijski koncept, drugi prikazi su imali znatno pozitivnije ocjene.⁹ Sima Ćirković je svojevremeno uočio kako je ova tema, iako "veoma interesantna za nauku (...) veoma teška i nezahvalna kao istraživački zadatak".¹⁰ Primijetio je kako je Šunjić u svojoj knjizi ponudio obilje neiskorištene građe, te da je dotada objavljena venecijanska građa koja se

⁴ Šunjić M. 1967.

⁵ Raukar T. 1968-1969. 529-548.

⁶ Isto. 529.

⁷ Isto. 530.

⁸ Isto.

⁹ Ćirković S. 1969. 78-82; Voje I. 1970. 303-307.

¹⁰ Ćirković S. 1969. 79.

ne "publikuje već više od jednog stoleća" na neki način zastarjela.¹¹ Na kraju vizionarski zaključuje kako se "od ove veoma vredne i sadržajne knjige čovek mora poželeti da njeni rezultati što brže prodru u našu istorijsku literaturu i obogate sliku jednog značajnog dela južnoslavenske prošlosti".¹²

Kako je vrijeme pokazalo, monografija Marka Šunjića *Dalmacija u XV stoljeću* prepoznata je u historiografiji kao vrijedno i autoritativno djelo koje je nezaobilazno prilikom istraživanja Dalmacije u razvijenom srednjem vijeku. Kompleksnost građe, koja je bila raštrkana u brojnim zbirkama Zadarskog, te napose Venecijanskog arhiva, našla je svoj sklad i na naučnim mjerilima uspostavljenu interpretaciju. Otkriveni su i mnogi do tada nepoznati izvori. Iako se autor u uvodu primjereno ogradio ipak se mora uputiti prigovor na neiskorištenost dubrovačkih izvornih dokumenata koji bi sasvim sigurno mogli dati obuhvatniju sliku društveno-političkih kretanja u Dalmaciji. Suočen sa nepostojanjem odgovarajućeg koncepta na koji se mogao ugledati, Šunjić je izradio vlastiti. U njemu se mogu preciznim linijama ocrtati tematske oblasti koje je strukturalno razdijelio.

Marko Šunjić je smatrao ekonomsko-političke interese Venecije ključnim u njenoj želji za uspostavljanjem vlasti u Dalmaciji. O tome je posebno raspravljao u drugom poglavlju svoje knjige navodeći značaj dalmatinskih gradova u trgovinskom prometu Jadrana. On naglašava kako "je osvajanje Dalmacije uvijek bilo prvenstveno pomorsko, a ne teritorijalno pitanje pa im ni pretenzije nisu sezale dublje u unutrašnjost".¹³ Želja za monopolizacijom trgovine na ovom području, koja se nalazila u ekspanziji, Venecija je slijedila jasnu geopolitičku strategiju štiteći svoje osnovne državne interese. U takvim političkim relacijama nerazdvojiva je uloga Ugarske kojoj je Šunjić opravdano pridavao veliki značaj. Veoma važnu prekretnicu predstavlja kupoprodajni ugovor iz 1409. godine sačinjen između Venecije i Ladislava Napuljskog. Na osnovu njegove sudbine Dalmacije bila je predodređena narednih nekoliko decenija. On je također značio konačnu pravnu ovjeru za predstojeće osvajačke akcije.

Raspoloživa izvorna građa pružila je Marku Šunjiću velike mogućnosti koje je on predočio u naučnoistraživačke radove, do danas, prepoznatljive kvalitete. Uočio je i sistematično dokumentirao metode širenja mletačke vla-

¹¹ Isto.

¹² Isto. 82.

¹³ Šunjić M. 1967. 289.

sti u Dalmaciji. Jedno od efikasnih sredstava bilo je slanje mletačkih agenata u utvrđene gradove koji su širili glasove "o pravdi i jednakosti". Takva vrsta politike se pokazala uspješnom u politički razjedinjenoj i nestabilnoj Dalmaciji, a tamo gdje nije uspijevala posezalo se za vojnim mjerama. S druge strane, područje južno od Splita, a eklatantan primjer predstavlja poljičko plemstvo, dobrovoljno se priklanjalo mletačkoj vlasti što je motivirano željom da se očuvaju privilegije koje su ugrožavale druge komune. Venecija je za te potrebe izdavala ugovore kojima je nudila garanciju o poštivanju zatečenih običaja te je davala nove privilegije. Dobro osmišljenom politikom stvorila je preduslove za trajnu vladavinu nad osvojenim područjima.

Autor je posebnu pažnju posvetio organizaciji mletačke vlasti u Dalmaciji. Poglavlja o vrsti i karakteru te uprave čine najinovativniji dio monografije i nisu nikad ranije na takav način predstavljeni. Polazeći od razloga za uspješnost vlasti Venecije u Dalmaciji, autor je na osnovu raspoloživih izvora utvrdio da ona uglavnom nije zadirala u unutarnju organizaciju gradske samouprave, a isto tako nije mijenjala postojeću administrativnu podlogu. Te mjere dovele su do privida o očuvanja ranijeg stanja. Međutim, u praksi to je izgledalo znatno drugačije. Vlast je premještena u centar države. Na čelu gradskog patricijata nalazio se knez postavljen od strane Venecije. Imao je široke ovlasti i vršio je mandat u dužini od dvije godine. Ostale poslove obavljalo je općinsko vijeće, koje se ipak borilo da održi privid ranijeg stanja. Uprava se ipak postepeno mijenjala, ali ne svugdje u isto vrijeme i ne na isti način.

Primjetna promjena u odnosu na ranije vrijeme, prema profesoru Šunjiću je stagnacija ili čak nazadak u privrednom razvoju dalmatinskih gradova. Također, veliki broj domaćih ljudi bio je predodređen na vojnu službu u udaljena mjesta koja su se nalazila pod kontrolom Venecije. Na taj način oni su bili postepeno integrirani u mletačku državu imajući sasvim malo kontakta sa područjima daljim od morske obale. Prisutnost Osmanlija na Jadranskoj obali od druge polovine 15. stoljeća dodatno je zakomplicirala postojeće odnose u Dalmaciji, ali je već oprobana taktika Venecije u očuvanju svojih pozicija i dalje pružala rezultate bez obzira na veliki zaokret u geopolitičkim odnosima.

Historija Dalmacije koja se našla u sferi političke moći venecijanske vlasti spada u red širih tematskih okvira koje su akademika Šunjića najviše okupirale tokom života. Proučavanje privrede i društva sačinjavalo je uži krug tema kojima se često vraćao. U prostornom smislu, Dalmacija u 15. stoljeću bilo je područje u kojem je on svojim pravcima preispitivanja nastojao unaprijediti

postojeće spoznaje. Stoga je u tu svrhu objavio mnoge, na izvornoj građi, fundirane radove.¹⁴ Istraživanja u drugim talijanskim arhivima, za rezultat imala su do tada nepoznate obavijesti o slavenskim doseljenicima na Apeninski poluotok.¹⁵

Utjecajem Venecije na političke i ekonomske prilike u Bosni vratio se Šunjić 80-ih godina prošlog stoljeća, iako je i prethodnih godina objavljivao rezultate svojih istraživanja iz venecijanskog arhiva. Radeći s bogatom, pa i nakon publicirane izvorne građe Šime Ljubića, još uvijek u većoj količini nepoznatom arhivskom građom, Šunjića je još odranije gicalo pitanje da li "vrijedi (...) još jednom sve to pretresti i izdvojiti u nekakvu posebnu cjelinu"?¹⁶ Na posljetku bio je uvjeren da bi jedna sinteza o bosansko-venecijanskim odnosima, s obzirom na raspoloživu izvornu građu i parcijalnu obrađenost ove teme u djelima širih okvira, mogla korisno popuniti postojeću prazninu. Stjecajem okolnosti, prava prilika se ukazala sredinom 1986. godine kroz "Projekat društvenog cilja XIII/2" koji je pokrenula Republička zajednica za nauku u Bosni i Hercegovini,¹⁷ u kojem je Šunjić konkurirao s temom "Bosna i Venecija, odnosi u XIV. i XV. st." Ovaj projekat mu je omogućio da dodatnim boravkom od četrdesetak dana u Državnom arhivu u Veneciji upotpuni svoja istraživanja iz oblasti bosansko-venecijanskih odnosa srednjeg vijeka.¹⁸ Rezultat ovog napora je monografija pod naslovom *Bosna i Venecija (odnosi u XIV. i XV. st.)*, objavljena 1996. godine, koja spada među najbolje komparativne studije iz oblasti bosanskog srednjovjekovlja.

Poučen modelom odnosa Venecije i dalmatinskog zaleđa, Šunjić je imao odličnu polaznu osnovu da sagleda venecijanski utjecaj na prostor koji nije

¹⁴ Šunjić M. 1963. 251-288; Isti. 1964. 281-308; Isti. 1966.a. 47-62; Isti. 1967.b. 9-17; Isti. 1967.c. 283-285; Isti. 1971. 431-443.

¹⁵ Isti. 1976. 487-500; Isti. 1978. 7-16.

¹⁶ Isti. 1996.a. 7.

¹⁷ *Naučno-stručni kolokvij o izvedbenom projektu Društvenog cilja XIII/2*. 1986. 1-51.

¹⁸ U predgovoru svoje knjige Šunjić saopćava kako je u jednom trenutku bio potpuno odustao od svog, tada već u daljoj fazi odmaknutog projekta, jer je početkom 1990. godine saznao da je Bogumil Hrabak objavio opširni rad monografskog karaktera iste vremenske i prostorne oblasti (Hrabak B. 1990. 407-505). Međutim Šunjić se "ponovnim čitanjem uvjerio da kvalitet Hrabakove studije ne otklanja potrebu i moga napora" jer je smatrao da "ako dva autora odvojeno obrade istu temu na približno istim izvorima i u malom vremenskom rasponu (...) to ipak nije isto". Šunjić M. 1996.a. 8.

bio pod njenim političkim suverenitetom. Tamo gdje je stala vlast mletačke Sinjorije počinjala je dominacija bosanske krune. Kako su bosansko-venecijanski odnosi poprimili čvršće i trajnije konture nakon osvajanja većeg dijela Huma od strane bana Stjepana II Kotromanića 1326. godine, Šunjić je odlučio svoje djelo otpočeti upravo s ovim bosanskim vladarom kojeg naziva "promotorom bosanskih državnih veza sa Venecijom".¹⁹ Knjiga nije tematski koncipirana, što bi s obzirom na karakter teme, možda bilo bolje rješenje. Umjesto toga, Šunjić je tematiku rasprostro hronološki, pri tome nimalo ne gubeći na preglednosti, s obzirom da se dotiče široke lepeze odnosa Bosne i Venecije koje obuhvataju, pored političkih, ekonomske i kulturne prilike. Svoju sintezu Šunjić je zaokružio padom Bosne, odnosno poglavljem "Nasilno umorstvo kralja i kraljevstva".²⁰

Izlaskom Bosne na Jadransko more stvoreni su preduvjeti za stupanje u tješnje političke odnose sa Venecijom. Iako oni otpočinju relativno kasno, njihov međudnos nije od manjeg značaja, nego je to relacija Bosne s Dubrovnikom, Srbijom, Ugarskom, Rimskom kurijom i ostalim zemljama Evropskog kontinenta. Nakon autoritativne vlasti Stjepana II i njegove umješanosti u velikaške sukobe u Hrvatskoj, kao i nastojanje ugarskog kralja Ludovika I da stekne posjede knezova Nelipića, dolazi do zaokreta u bosansko-venecijanskim odnosima. Ovaj put Venecija ne nastupa kao saveznik bosanskog vladara nego se njihovi interesi na dalmatinskoj obali prepliću. Nakon smrti prvog bosanskog kralja u bosansko-venecijanskom odnosima sve veći primat počinju da uzimaju ojačali bosanski velikaši. Oni postaju veoma važan partner u mletačkom nastojanju zadobivanja i osiguranja morskih pristaništa, tako je srž Hrvojevih aktivnosti vezano uz Split, dok se Sandaljeva glavna preokupacija odnosila na grad Kotor, te Ulcinj, Bar i Budvu.

Iako je u knjizi akcenat stavljen na političke odnose, Marko Šunjić je kroz raspoloživi materijal pokušao rekonstruirati glavne tokove ekonomskih veza Bosne i Venecije. Utvrđeno je da su od prvog zabilježenog podataka o postojanju venecijanskih trgovaca na bosanskom tlu 1300. godine, ekonomske veze doživljavale kontinuirani rast. Dok su se iz Bosne izvozile uglavnom sirovine, iz Venecije su se za potrebe bosanskog dvora i dvora bosanskih velikaša dobavljali razni luksuzni proizvodi, a u većem broju izvora zabilježena je

¹⁹ Isto. 17.

²⁰ Isto. 343-388.

nabavka vatrenog oružja i ratne opreme. Povećanjem rudarske proizvodnje u Bosni, u vremenu dok je u većini evropskih država eksploatacija rudnika nazadovala zbog njihove iscrpljenosti, uvlačilo je Bosnu u užu krug interesne sfere Republike sv. Marka. Kroz prizmu političkih događaja, Marko Šunjić je, pored vladara i feudalnih gospodara, obuhvatio i druge kategorije bosanskog stanovništva uključujući vojnike i diplomate. Pregledno je predstavio motive i djelatnost prve venecijanske trgovačke kompanije u srednjovjekovnoj Bosni, te trgovačku kompaniju kralja Tomaša i Nikole Trogirana, odnosno izrastanje domaćih trgovaca aktivnih u trgovinskoj razmjeni sa Venecijom. Odlično je uočio uvećanu prisutnost Splita u trgovini sredinom prve polovine 15. stoljeća, koji je uz sebe sve snažnije vezao gradove iz zapadnog dijela Bosanske kraljevine kao što su: Glamoč, Jajce, Jezero, Livno, Pliva, Prozor, Vesela Straža i neke druge.

Općenito uzevši, knjiga *Bosna i Venecija* sadrži i uopšten pregled historije srednjovjekovne Bosne što će i slabije upoznatim istraživačima pružiti solidne osnove za sagledavanje njene prošlosti u cjelini. Vrijednim za istaći nameće se posljednje poglavlje knjige o padu Bosne. To je tema kojoj se Šunjić više puta vraćao. Najprije nudeći sažeti pregled ranijih stavova o posljednjem razdoblju bosanske samostalnosti u srednjem vijeku, autor je kritičkim opservacijama nastojao ocijeniti njihove domete, kako bi ih u konačnici suočio sa podacima kojima je on raspolagao na osnovu višedecenijskog istraživačkog rada u Veneciji. Ono je "do sada najcjelovitija slika [o] propasti srednjovjekovne bosanske države".²¹

Doprinos Marka Šunjića u oživljavanju odnosa Bosne i Venecije tokom srednjeg vijeka odlikuje se posebnim i danas teško dokučivim kvalitetom. Ako razmotrimo metode koje je primjenjivao u ostvarenju postavljenog zadatka primijetit ćemo da one u najvećoj mjeri leže u jedinstvenosti njegovog pristupa arhivskim istraživanjima. Dosljedno bilježenje podataka iz arhivskih fondova Venecije i Historijskog arhiva u Zadru tokom više decenija svrstali su akademika Marka Šunjića u red vodećih stručnjaka za period prevlasti Venecije na širem prostoru istočnog Jadrana. Zbog činjenice što je većina historičara glavninu svojih istraživanja provodila u Dubrovniku, Šunjiću je omogućeno više prostora za djelovanje na naučnom polju kojim dominiraju dokumenta drugačije vrste sadržine. Možda je zahvaljujući pogledu kroz priz-

²¹ Lovrenović D. 1997. 312.

mu venecijanskih notarskih zapisa Šunjiću bilo omogućeno da historiju Bosne posmatra iz jedne šire evropske perspektive, za razliku od svojih kolega koji su možda, u radu s jednom vrste dokumentacije bili zarobljenici lokalnih tema? Putem svog angažmana stvorio je djelo u kojem nije nastojao nametati vlastito viđenje, nego je prije pokušao da jezikom i porukom dokumenata izloži historijska međudjelovanja Bosne i Venecije.

Ulazeći često u srž historijskih izvora, Šunjić je uspio i na onim mjestima koja su bila veoma dobro istražena otići korak dalje. Osvjetljavanje bosansko-venecijanskih odnosa, kroz koje se vrlo često prepliću i bosansko-dalmatinski odnosi istraženi su i putem većeg broja pojedinačnih radova.²² Pitanje ekonomskih odnosa na relaciji Bosna – Dalmacija našlo je poseban izraz u veoma značajnom radu, "Mjere, novac, zarade i cijene na dalmatinsko-bosanskom području (XIV. i XV. st.)", koji je objavljen parcijalno, u dva dijela.²³ Kao što i sam naslov sugerira riječ je o veoma preglednom članku dokumentiranom izvornom građom u kojem se tretiraju osnovni elementi ekonomske historije na primjeru dvije, u ovom pogledu aktivne sredine. Kratkom komparativnim materijalom koji je sistematično složen na jednom mjestu, u mnogome je olakšan rad istraživačima koji se bave ekonomskim temama na relaciji dalmatinskih gradova i Bosne.

Na samom početku Šunjić raspravlja o ograničenjima i mogućnostima, odnosno o povlasticama, prometnim sredstvima, putevima, novcu i njegovim mjerama. U drugom poglavlju autor produbljuje naše spoznaje o vrijednosti novca, iznosu libre ili solida. "One nisu bile monete već samo mjere za težinu". Denar je bio jedina prava moneta. To su mjere koje potječu još iz doba prvih Karolinga. Dalje Šunjić pojašnjava kako je dolazilo do postepenog udaljavanja od početnih mjera do brojnih zamršenih mjernih jedinica razvijenog srednjeg vijeka. Važan aspekt novčanog prometa ovog perioda odnosio se na plaće i njihovu visinu. Razlike u platama između dužnosnika, vojnika, učitelja i drugih profesija autor analizira uglavnom preko venecijanske građe za područje Dalmacije. Izdaci za održavanje života obuhvataju troškove prijevoza robe u arhivskim knjigama najčešće označeno terminom salma, odnosno tovar. U

²² Šunjić M. 1961.b. 119-145; Isti. 1966.b. 197-199; Isti. 1983. 145-147; Isti. 1985.c. 81-90; Isti. 1987. 55-61; Isto. 1988. 93-94; Isti. 1993. 9-42; Isti. 1995. 45-54; Isti. 1997.b. 155-159; Isti. 2002. 53-60.

²³ Isti. 1996.b. 37-74; Isti. 1997.a. 37-64; Ovoj tematici ubrajamo i rad: Isti. 1994.a. 346-353.

ovakvu detaljnu analizu mjera ubraja se i stočarstvo koje ima široku primjenu u razmjeni robe. Naredna velika oblast mjernih jedinica srednjeg vijeka odnosi se na kovine: željezo, olovo, srebro. One su u bosanskoj državi bile posebno eksploatirane i njihova cijena je u mnogome utjecala na njen ekonomski život. Posljednje poglavlje ovog Šunjićevog rada tretira nekretnine; cijenu zemljišta, kuće u gradskim naseljima i drugo.

Tematska oblast koja je bila od posebnog interesa Marka Šunjića je pad Bosne. Tokom svojih višegodišnjih aktivnih istraživanja izvorne građe i kilometara pregledanih arhivskih knjiga, Šunjiću je pošlo za rukom da rekonstruira posljednje trenutke srednjovjekovne bosanske samostalnosti.²⁴ Objavio je i nove pojedinosti od posebnog interesa za izučavanje Crkve bosanske. Riječ je, vjerovatno o najpoznatijoj ličnosti njene hijerarhije, gostu Radinu, koji je nedugo nakon pada Bosne tražio utočište na venecijanskom području.²⁵

Nakon što je Marko Šunjić izabran za ambasadora SFRJ u Venecueli, otpočeo je jedan, iz uobičajenog naučno-publicističkog ritma, drugačiji period. Tokom ovog vremena u njegovoj bibliografiji se opaža stanka od skoro sedam godina tokom kojih je objavio svega dva rada iz svoje uže stručne oblasti.²⁶ Međutim, poraslo mu je zanimanje za venecuelansku nacionalnu historiju (izradio je monografiju "Venecuela i njeni susjedi"). Posebno je bio oduševljen Simonom Bolivarom, što je za posljedicu imalo objavljivanje nekolicine radova²⁷ i osnivanje veoma posjećene katedre na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, koja je nosila naziv ovog poznatog južnoameričkog revolucionara.²⁸ Po povratku iz Venecuele Šunjić je otvorio novu stranicu u svom naučnom opusu. Kao da mu je boravak u prekookeanskoj zemlji omogućio da dodatno proširi horizonte. Naime, Bosna i Dalmacija su mu postale premale, otpočeo je period izuzetno uspješnog bavljenja širokim prostranstvima evropskog srednjeg vijeka.

Drugi važan aspekt Šunjićevog raznovrsnog naučnog interesa odnosi se na istraživanje evropskog srednjeg vijeka. Konkretnije forme njegovog interesa za mnogo širi geografski prostor nego je to područje Dalmacije i Bosne,

²⁴ Isti. 1989.a. 139-157; Isto. 1989.b. 135-138; Isti. 1994.b. 45-54; Isti. 1994.c. 25-33; Isti. 1994.d; Isti. 1998.b. 83-96.

²⁵ Isti. 1961.a. 265-268; Isto. 1998.a. 155-158.

²⁶ Isti. 1978. 7-16; Isti. 1983.a. 145-147.

²⁷ Isti. 1983b. 153-156. Isto. 1983.c. 997-1002.

²⁸ Kapidžija E. 2010. 16.

javio se krajem 70-ih godina, dok je 80-ih godina počeo objavljivati prve radove iz problematike evropskog ranog srednjeg vijeka.²⁹ Njegova preokupacija se odnosila ponajviše na metodologiju, hronologiju i izvornu problematiku. Oni pružaju djelimičan uvid u ciljeve koje je namjeravao postići i zbog toga donekle mogu nadomjestiti izostanak klasičnih metodoloških priloga. Kao uvertira iskoraku u evropsko srednjovjekovlje poslužilo je izvanredno djelo *Hrestomatija izvora za opštu istoriju srednjeg vijeka*,³⁰ koje se svrstava u najznačajnije priručnike iz oblasti opće historije srednjeg vijeka na prostoru nekadašnje Jugoslavije. Ovim djelom je studentima, ali i izgrađenim historičarima omogućena lagana šetnja kroz turbulentnu prošlost evropskog kontinenta. Suvišno je govoriti da je ona veoma dobro primljena u naučnoj javnosti, a na mnogim fakultetima ušla je u programsku šemu.³¹

Kako je iz okeana građe izdvojen samo jedan mali, na individualnom nivou zasnovan izbor, koji je u konačnici našao mjesto u ovoj zbirci mogli bismo sa žaljenjem konstatirati kako je neki izvor ispušten ili kako bi bilo bolje da je umjesto određenog podatka neki drugi zasluživao više pozornosti. Međutim, takvi prigovori bi se u nedogled mogli vršiti jer svaki autor ima vlastite sklonosti i interesovanja. Naglašavamo da se pored stručnjaka iz oblasti klasične filologije, koji su učestvovali u prijevodu tekstova kao što su Ahmed Tuzlić, Nikola Kovač, Milovan Milinković našao i Marko Šunjić što pokazuje još jedan aspekt njegove erudicije. Nisu svi tekstovi prevedeni s izvornih jezika. Jedan dio njih je zbog teže pristupačnosti korišten preko prijevoda sa živih jezika, kao što su: francuski, talijanski i ruski.

Zbirka je nastala odabirom građe iz raznih domaćih i stranih priručnika i sadrži 115 tekstova raspoređenih u 18 poglavlja. Tekstovi su koncipirani hronološki i tematski. Prva skupina tekstova odnosi se na germanske narode i njihove države na području Zapadnog rimskog carstva. Zatim slijedi kratko poglavlje o Hunima i prijevodu tekstova pisaca Amijana Marcelina i Jordanesa. U trećem odjeljku je riječ o Karolinzima sa nezaobilaznim Einhardovim opisom Karla Velikog. Narednim poglavljima dominiraju izvori o Anglosasima, Skandinavcima i Normanima, zatim o Arapima s izvodima iz životopisa

²⁹ Šunjić M. 1984.a. 117-133; Isti. 1984.b. 29-62; Isti. 1985.a. 53-94; Isto. 1985.b. 19-49.

³⁰ Isti. 1980.

³¹ Gestrin F. 1980. 235-236; Lovrenović D. 1980. 27; Jalimam S. 1981. 264-267; Spremić M. 1981. 162-163; Čošković P. 1982. 209-212.

Ibn Ishaka. Šesto i sedmo poglavlje posvećeno je Bizantskom carstvu Justinijanova doba, odnosno starim Slavenima. Tu se nalaze dobro poznati izvještaji bizantskih i arapskih pisaca o Slavenima prije 10. stoljeća.

Naredni tekstovi iz *Hrestomatije* odnose se društvene, političke i vjerske prilike evropskog zapada. Tematizirani su odnosi crkve i države, pojava i razvoj heretičkih pokreta, kršćanski ratovi, kao i izvodi iz zakonika pojedinih evropskih vladara. Posljednjih sedam poglavlja obuhvaćaju prostore današnjih evropskih država. Oni su predstavljeni kroz najznačajnije izvore koji se odnose na razna pitanja iz raznih sfera ljudskog života. Tom prilikom izvornim podacima zastupljena je Njemačka, Italija, Francuska, Engleska, te zemlje koje pripadaju slavenskoj krugu: Češka, Poljska i Rusija.

Svojom posebnosti i sadržajem, kako i po bogatstvu i raznovrsnosti ova *Hrestomatija* tekstova umnogome upotpunjuje znanja iz Opće historije srednjeg vijeka i čini ih pristupačnima, kako studentima historije, tako i naučnicima. Ovu misiju ispunjava i današnjim generacijama. Njome su obuhvaćeni najvažniji događaji evropskog srednjeg vijeka, ali i pisci – svjedoci tih zbivanja.

Kruna njegovog rada na raznolikoj građi srednjovjekovnih autora, je sinteza o ranom srednjem vijeku. Njeno objavljivanje profesor Šunjić nije doživio.³² Djelo je objavljeno pet godina nakon njegove smrti, a napisano je visokom naučnom akribijom i prožeto Šunjićevim prepoznatljivim, lahko čitljivim stilom. Iz ovog voluminoznog djela moguće je iščitati istinske i problematične odlike Evrope, najprije u nestajanju, a potom u nastajanju, zatim obrađuje prijelomno vrijeme jedinstva i suštinske različitosti, miješanja naroda, podjela, te sučeljavanja Istoka i Zapada, Sjevera i Juga. Iako pretežno prati političku historiju, veoma solidno su zastupljeni ekonomski, kulturni i duhovni pokazatelji koji knjizi daju oblik cjelovitosti. Nastanak ovog djela u sredini gdje nacionalna historija nudi veoma malo prostora bavljenju općim historijskim kretanjima predstavlja izniman uspjeh.

Knjiga posebnu pozornost poklanja narodima u pokretu, odnosno procesu koji se u historiografiji naziva Velika seoba naroda. Šunjić se u svom istraživačkom radu najprije oslanja na dostupne podatke o ovim (pretežno germanskim) narodima u njihovoj pradomovini, a zatim prati njihovu historiju u pokretu, tragajući za razlozima i motivima koji su ih pokrenuli. Organizacija i stvaranje njihovih državnih tvorevina koje su istovremeno označile

³² Šunjić M. 2003.

kraj Zapadnog rimskog carstva predmet su Šunjićeve pozornosti, a u skladu sa velikim utjecajem koje su imale historijske ličnosti, odnosno vođe ovih naroda, koncipira pojedina poglavlja knjige.

Metodološki gledajući, strukturu knjige čine poglavlja o pojedinim narodima koji su oblikovali ranosrednjovjekovnu Evropu. Najprije je riječ o Vizigotima i raspravi o njihovom porijeklu i raščlanjenju između njih i Ostrogota; arijanstvu kao specifičnim kršćanskim naukom čiji se početak veže uz Libijca Arija. Potom slijedi historijski, krivudavi put razvoja ovog naroda pokrenutog od strane Huna – od naseljavanja na prostoru Istočnog rimskog carstva i pomjeranja preko Iliraka i Apeninskog poluotoka i privremenog smještanja u Galiji. U konačnici je obrađena historija vizigotskog kraljevstva u Španiji, organizaciona struktura vlasti, te njihova propast pod posljednjim vladarom Rodrigom 711. godine. Ista godina je najavila dolazak islama na Evropski kontinent.

Sličan koncept Marko Šunjić slijedi i u poglavlju o Ostrogotima. Njega na samom početku interesira njihova interakcija sa oslabjelim Rimskim carstvom i prelazak u Italiju što je ujedno 476. godine, smrću Romula Augustula – posljednjeg rimskog cara – označilo propast Imperije. Organizacija ostrogotske države i snažnog utjecaja preživjelih rimskih institucija na nju predstavljaju dubok uvid u funkcioniranje države barbarskih kraljeva. Pažnja autora poklonjena je i, teritorijalno uzevši, nešto manjim skupinama poput Burgunda, Vandala i Sveva. Pregled njihove historije sadrži uvid u etnogenezu, putanju kretanja, formiranje države, te razloge njihovog iščeznuća, odnosno daljeg preobraženja.

Retrospektivnim redoslijedom, autor se vraća *pokretačima* seobe naroda – Hunima. Njihova intrigantna prošlost sa slikovitom predstavom Atila – najznačajnije ličnosti Huna – svjedoči o razvijenom pripovjedačkom stilu Marka Šunjića. Upravo na primjeru Huna, ali i pregleda historije Langobarda i Franka dolaze do izražaja autorovi stilski obrasci koji podrazumijevaju unošenje zanimljivih opisa ličnosti i događaja iz dokumentarne građe, privremeno napuštajući neizostavno jednolično redanje činjenica. Povremeno prezentiranje isječaka iz izvorne građe (nažalost sa rijetkim prijevodima sa latinskog jezika) daje notu dokumentiranosti određenog tekstualnog dijela. Inače, sadržajno je riječ o raznovrsnim tipovima dokumenata od nemalog značaja za proučavanje prošlosti seobe naroda.

Poglavlje o Francima, odnosno Merovinzima i Karolinzima obimom zauzima najveći dio knjige. Iako se Franci u evropskoj historiji javljaju kasnije

u odnosu na ranije spomenute narode, njihovo porijeklo i dalje je obavijeno velom tajne. Mada se općenito uzima da se njihova pradomovina treba tražiti na prostoru između rijeka Vezer i Rajne tokom 2. i 3. stoljeća nove ere. Ova poglavlja, za razliku od prethodnih, temeljitije obrađuju izvornu podlogu. Češće preskakanje ustaljenog načina izlaganja u korist pojašnjenja tematiziranih geografskih oblasti doprinose boljem shvaćanju tadašnjih geopolitičkih odnosa. Tome pripomaže priloženi kartografski materijal, koji kvalitetom, zbog propusta izdavača, ipak zaostaje za slikovitim Šunjićevim opisima.

Iako su savremenici ostavili više obavijesti o Karolinzima za razliku od Merovinga trudom i znanjem autora iscrpljeni su najznačajniji izvorni podaci za izučavanje njihove historije. Počevši od njihovog mitskog kralja Meroveja, Šunjić je opširno opisao vladavinu njegovih nasljednika Klodovega, Hilperika I i Dagoberta. Odnos crkve i države, koji zapravo dominira ovim periodom, u stalnom je interesu autora. Cjelovit prikaz merovinške epohe zaokružuje uvidom u društvene, privredne i upravne prilike. Vlast Merovinga je postepeno slabila tokom 7. stoljeća pošto su kraljevi ove dinastije sve više vlast počeli prepustati šefovima administracije i upravniku dvora, tzv. majordomu. U odnosu na vlast Merovinga, Karolinzi su imali izrazito vjerski obojenu politiku. To s pravom primjećuje autor kada tvrdi da su pobornici "na Karolinge gledali kao na nove kraljeve-svećenike koji svoju sigurnost nisu više temeljili na shvatanjima stroge tradicije. (...)"³³

Dominantne tematske preokupacije Marka Šunjića u posljednjem poglavlju svoje knjige čine Pipin Mali, njegov sin, mnogo poznatiji Karlo Veliki, Karolinška renesansa te sažeti prikaz Carstva koje se nakon Karlove smrti počelo kretati u pravcu raspada. Zbog svog obima, cjelovitosti i sintetičke izloženosti, posljednje poglavlje ima sve odlike zasebnog monografskog rada. Iako je lik Karla Velikog uljepšan izrazito ljudskim ozračjem u životopisu Einharda koji ga je dobro poznao, Šunjić nije dozvolio da ga slatkorječivi opisi suviše okupiraju. Njegova obrada ne odskače suviše od historijskih presjeka kojima sa služio, kako se vidi iz popisa bibliografskih jedinica, ali se ipak mogu izvući individualna nastojanja sa željom da se pokuša ponuditi nešto novo. To je zapravo odlika svakog Šunjićevog rada.

Zamišljena, prije svega, kao univerzitetski udžbenik, knjiga *Narodi i države ranog srednjeg vijeka* nije imala ambiciju da daje zaokružene odgovore na

³³ Isto. 377.

pojedina pitanja. Komparirajući ovu knjigu sa sličnim pothvatom Miroslava Brandta,³⁴ uočavamo da se Šunjić za razliku od njega odmaknuo od stajališta da historijske procese posmatra sa stajališta dijalektičkog materijalizma, koji težište cjelokupnog društvenog razvoja postavlja na pitanje društvenih odnosa.³⁵ Iako u Šunjićevom sintetskom pregledu nedostaju određene cjeline koje bi tretirale historijski razvoj sjeverne, ali i istočne Evrope nakon što je završen prvi val seobe naroda, ona ipak ne ispušta iz vida esencijalne karakteristike ranosrednjovjekovne Evrope. Napokon, potrebno je sagledati vremenske okolnosti u kojima je ova značajna knjiga nastala i da autor nije doživio njeno izdanje ni njenu primljenost u historiografiji.³⁶

Ne bi trebalo prešutiti Šunjićev ambiciozno pokrenuti projekat prikupljanja objavljene izvorne građe o Bosni u srednjem vijeku. Šunjić je o ovome uspješno okončanom poslu progovorio 3. jula 1986. godine, a u stenografskim zapisima stoji sljedeće: "Ja sam jednom bio u prilici besplatno da kopiram skoro sve objavljene izvore za bosanskohercegovačku istoriju. To je sabrano u sedam tomova po 500 stranica i obuhvata do turskog vaktā. Poslije niko nije bio zainteresovan da se to objavi, naprave registri i sl. što pojedinac ne može da uradi. Bilo bi dobro da u jedan dodatni program uđe staranje o publikovanju ove, već jedanput objavljene građe".³⁷ Inicijativu za objavljivanje ovako koncipirane višetomne zbirke izvora Marko Šunjić je pokrenuo i 1979. godine. Tom prilikom apelirao je da se ANUBiH prihvati ovog "fundamentalnog" poduhvata.³⁸ Sedam tomova ove izuzetno vrijedne zbirke čuva se u Arhivu Bosne i Hercegovine, a njeno objavljivanje odavno nije na dnevnom redu. Obimna i raznovrsna građa raspoređena je hronološki. Od koristi današnjem istraživaču mogu biti kratki opisi dokumenata koje je na pisačkoj mašini ili vlastitom rukom ispisivao Marko Šunjić na mjestima gdje ih nije bilo.

³⁴ Brandt M. 1980.

³⁵ Vidi: Seferović R. 2005. 297-299.

³⁶ U vihoru ratnih dešavanja 90-ih godina originalni rukopis bio se zagubio, ali je ipak pronađen pa je na taj način ovaj spis sačuvan od trajnog nestanka. Ovom prilikom zahvaljujemo se gospođi Veri Šunjić na ovoj informaciji. Također vidi: Lovrenović D. 2003. 569.

³⁷ *Naučno-stručni kolokvij o izvedbenom projektu Društvenog cilja XIII/2*. 1986. 30.

³⁸ Šunjić M. 1979. 3. U narednom broju *Odjeka* objavljen je i razgovor sa Markom Šunjićom o inicijativi ovog pisma.

Nju sačinjavaju kopije iz drugih zbirki, kodeksa i spomenika koje sjedinjene na jednom mjestu historičaru umnogome olakšavaju posao prikupljanja građe iz teško dostupnih publikacija. Većina dokumenata preuzeta je iz zbirki izvora kao što su: *Listine o odnošajih između južnoga slavenstva i Mletačke Republike* priređenih od strane Šime Ljubića u periodu između 1868. i 1891. godine, *Monumenta Rugusina* (1879-1897), *Codex Diplomaticus* (Tadija Smičiklas) *Monumenta Serbica* (Franc Miklosich), *Stare srpske povelje i pisma* (Ljubomir Stojanović) i mnogih drugih među kojima se nalaze i danas teško pristupačna izdanja. Kako naslovi nabrojanih publikacija pokazuju, riječ je najvećim dijelom o latinskim i ćirilskim dokumentima, veći broj se odnosi na građu pisanu na talijanskom jeziku, ali se ne treba zanemariti ni manji broj glagoljskih, njemačkih i ugarskih izvora. Obilje izvora čuva se u mnogim evropskim arhivima. Najbogatiji arhivskom građom za historiju srednjovjekovne Bosne je Državni arhiv u Dubrovniku; zatim arhivski fondovi Venecije i Mađarski državni arhiv.

Svrha postojanja jedne serije s izvornom dokumentacijom koja se odnosi na historiju Bosne u srednjem vijeku bila bi veoma korisna za struku, bez obzira što je historičar koji obrađuje historiju bosanskog srednjeg vijeka oдавно naučen da veoma dobro balansira najrazličitijom vrstom građe. S druge strane, upuštanje u jedan takav projekat povlačilo bi za sobom mnoga pitanja svrhovitosti. Među prvima nameće se pitanje autorskih prava, koja su doduše za najveći broj izdanja zastarjela. Također bi bilo upitno reproducirati prijepise izvornih dokumenata bez konsultiranja originalne građe ako imamo u vidu da su mnoga izdanja nepotpuna, sadrže kriva čitanja ili obiluju drugim vrstama manjkavosti. Problematično bi bilo i korištenje takvog korpusa kada se u obzir uzme činjenica što je cjelokupna historiografija bazirana na signaturama i citatima koje potiču iz ranije objavljenih zbirki.

Međutim sudbina je u nekoliko navrata osujetila jednu ovakvu ideju, staru već više od sto godina, koja je svoje najkonkretnije obrise dobila upravo Šunjićevom zbirkom koja je dostupna ipak veoma malom broju ljudi.³⁹ Nažalost, ostao je usamljen pred ovim, za pojedinca koliko god bio opremljen entuzijazmom, prevelikim zadatkom.

³⁹ O pokušaju mađarskog historičara i političara Lajosa Thallóczyja da sačini zbirku izvora, koju je nazvao *Monumenta Bosnia* i razlozima što ova ideja nije realizirana vidi: Röss I. 2010. 72-79.

Zaključak

Pregledom naučnog rada Marka Šunjića, ne možemo, a da ne iskažemo ogromni doprinos kojim su osvijetljene šire tematske oblasti Bosne i Dalmacije u srednjem vijeku. Izuzetno je teško sažeti bogat historiografski opus akademika Marka Šunjića. Njegova bibliografija sadrži blizu stotinjak radova, koja se protežu u razmaku od četrdesetak godina. Tokom ovog perioda on je svojim neumornim i predanim radom uspio rasvijetliti niz naučnih problema i nejasnoća. Kao izuzetno vrijedan arhivski radnik saopćio je rezultate koji, s obzirom na izvornu podlogu, imaju trajni karakter. Nije mu bila odlika da senzacionalistički i užurbano publicira rezultate svojih istraživanja. Naprotiv, sudu javnosti predavao ih je tek nakon pažljivog oblikovanja i zadovoljenja vlastitog visokog standarda.

U stručnom i personalnom pogledu Šunjić je svojim monografskim djelima zaokružio vrlo važne tematske oblasti kojima se veći dio života bavio. Isti slučaj je i sa Šunjićevim djelima iz oblasti opće historije srednjeg vijeka koji spadaju u grupu najvažnijih djela ovog podneblja. Izvlačenje općeprihvaćenih naučnih zaključaka iz obimnog arhivskog materijala bila je njegova izuzetna sposobnost, a tumačenjem pojedinačnih dokumenata odlikovao se pouzdanošću i tačnošću. Analitički karakter Šunjićevim djelima daje neprolaznu vrijednost. Gore izneseni podaci o naučnom opusu Marka Šunjića predstavljaju pokušaj preglednog sagledavanja njegovog djela u cjelini i doprinosu historiografiji srednjovjekovne Bosne i njenog okruženja.

Izbor iz bibliografije Marka Šunjića:

Knjige:

1. *Dalmacija u XV. stoljeću*, Svjetlost, Sarajevo 1967, 304.
2. *Hrestomatija izvora za opštu istoriju srednjeg vijeka*, Svjetlost, Sarajevo 1980, 383.
3. *Bosna i Venecija (odnosi u XIV. i XV. st.)*, Hrvatsko kulturno društvo "Napredak", Sarajevo 1996, 408.
4. *Narodi i države ranog srednjeg vijeka*, Rabić, Sarajevo, 2003, 610.

Članci i rasprave:

1. *Jedan novi podatak o gostu Radinu i njegovoj sekti*, Godišnjak Društva istoričara Bosne i Hercegovine (dalje GDI BiH), 11, (1960), Sarajevo 1961, 265-268.
2. *Prilozi za istoriju bosansko - venecijanskih odnosa 1420-1463*, Historijski zbornik 14, Zagreb 1961, 119-145.
3. *Stipendiarii Veneti u Dalmaciji i Dalmatinci kao mletački plaćenici u XV. vijeku*, GDI BiH, 13, (1962), Sarajevo 1963, 251-288.
4. *Političke prilike u mletačkoj Dalmaciji XV. stoljeća*, RFF, II, (1964), Sarajevo 1964, 281-308.
5. *Pomjeranje mletačkih granica u Dalmaciji i odnosi sa susjedima tokom XV. stoljeća*, GDI BiH, 15, (1964), Sarajevo 1966, 47-62.
6. *O dalmatinskom kleru s kraja srednjega vijeka*, RFF, VI (1970-1971), Sarajevo 1971, 431-443.
7. *O migraciji "de partibus Sclavonie" u Markama do polovine XV. stoljeća (Ancona)*, RFF, VIII (1974-1975), Sarajevo 1976, 487-500.
8. *Autori čija djela služe kao izvori za istoriju prelaznog perioda i ranog srednjeg vijeka*, GDI BiH, 35, (1984), Sarajevo 1984, 117-133.
9. *O istoriji u srednjem vijeku i istoriji srednjeg vijeka (in usum scholarum)*, Prilozi Instituta za istoriju (dalje Prilozi) (XIX) 20, Sarajevo 1984, 29-62.
10. *Trogirski izvještaji o turskom osvojenju Bosne (1463)*, Glasnik arhiva i Društva arhivskih radnika Bosne i Hercegovine (dalje GADAR BiH) 29, Sarajevo 1989, 139-157.
11. *Mjere, novac, zarade i cijene na dalmatinsko-bosanskom području (XIV. i XV. st.)*, - I. dio, RHDZU IV, Sarajevo (1996), 37-74.
12. *Mjere, novac, zarade i cijene na dalmatinsko-bosanskom području (XIV. i XV. st.)*, - II. dio, RHDZU V, Sarajevo (1997), 37-64.
13. *"Mossolmani di Bossina"*, Prilozi (XXII) 23, Sarajevo 1987., 55-61 (= u: Iseljenički almanah Matice iseljenika Bosne i Hercegovine '88, Sarajevo 1988, 93-94).

Literatura

- Бојанин С. 1997. “Марко Шуњић”. *Енциклопедија српске историографије*, (Приредили Сима Ђирковић и Раде Михаљчић). Београд: Knowledge. 326-329.
- Brandt M. 1980. *Srednjovjekovno doba povijesnog razvitka*. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber.
- Ćirković S. 1969. “Marko Šunjić, Dalmacija u XV. stoljeću, Svjetlost, Sarajevo, 1967, 304 str.” u: *Jugoslovenski istorijski časopis VIII/3*. Beograd. 78-82.
- Ćošković P. 1982. “Marko Šunjić, Hrestomatija izvora za opštu istoriju srednjeg vijeka, Svjetlost, Sarajevo 1980, 383, lat”. u: *Istorijski zbornik 3*, Banjaluka: Institut za istoriju u Banjaluci. 209-212.
- Dautović Dž. 2011. “Spomenica akademika Marka Šunjića (1927-1998). Sarajevo: Filozofski fakultet, 2010, 366 str.” u: *Prilozi*, 40, Sarajevo: Institut za istoriju. 422-426.
- Gestrin F. 1980. “Marko Šunjić, Hrestomatija izvora za opštu istoriju srednjeg vijeka, Svjetlost, Sarajevo 1980, 383, lat”. *Zgodovinski časopis* 34/1-2. Ljubljana: Zgodovinsko društvo za Slovenijo. 235-236.
- Grbelja T. 1998. “Marko Šunjić (Rodoč kod Mostara, 15. II. 1927. – Sarajevo, 31. III. 1998) (In memoriam)”. u: *Hrvatska misao* 7-8. Sarajevo: Ogranak Matice hrvatske. 139-140.
- Hrabak B. 1990. “Venecija i Bosanska država”. u: *Istraživanja* 12. Novi Sad: Filozofski fakultet u Novom Sadu, Institut za istoriju Novi Sad. 407-505.
- Išek T. 1998.a. “U povodu smrti prof. dr. Marka Šunjića (15. 2. 1927. – 30. 3. 1998.). Djelo za znanstvenu reviziju prošlosti”. u: *Stećak* V/52. Sarajevo: Hrvatsko kulturno društvo Napredak. 10-12.
- Išek T. 1998.b. “U povodu smrti prof. dr. Marka Šunjića (15. 2. 1927. – 30. 3. 1998.). Djelo za znanstvenu reviziju prošlosti”. u: *Radovi hrvatskog društva za znanost i umjetnost* 6. Sarajevo: Hrvatsko društvo za znanost i umjetnost. 201-206.
- Jalimam S. 1981. “Marko Šunjić, Hrestomatija izvora za opštu istoriju srednjeg vijeka, Svjetlost, Sarajevo 1980, 383, lat”. u: *Glasnik arhiva i*

Društva arhivskih radnika Bosne i Hercegovine 20-21. Sarajevo: Arhiv Bosne i Hercegovine. 264-267.

- Kapidžija E. 2010. "Biografija akademika Marka Šunjića". u: *Spomenica akademika Marka Šunjića (1927-1998)*. Sarajevo: Filozofski fakultet. 13-16.
- Kurtović E. 1999. "Bibliografija radova prof. dr. Marka Šunjića". u: *Prilozi* 28. Sarajevo: Institut za istoriju. 297-301.
- Kurtović E. 2010. "Bibliografija akademika Marka Šunjića". u: *Spomenica akademika Marka Šunjića (1927-1998)*. Sarajevo: Filozofski fakultet. 25-33.
- Lovrenović D. 1980. "Značajan priručnik (Istorijska hrestomatija Marka Šunjića)". u: *Odjek – revija za umjetnost, nauku i društvena pitanja*, 33/12, Sarajevo: Odjek. 27.
- Lovrenović D. 1997. "M. Šunjić, Bosna i Venecija (odnosi u XIV. i XV. stoljeću), Hrvatsko kulturno društvo Napredak, Sarajevo, 1996". u: *Bosna franciscana* V/8. Sarajevo: Franjevačka teologija. 308-313.
- Lovrenović D. 1999. "Prof. dr. Marko Šunjić (1927-1998) (In memoriam)". *Prilozi* 28, Sarajevo: Institut za istoriju. 313-314.
- Lovrenović D. 2000. "Prof. dr. Marko Šunjić (1927-1998) (In memoriam)". *Radovi filozofskog fakulteta* 12, Sarajevo: Filozofski fakultet. 441-442.
- Lovrenović D. 2003. "O knjizi i njezinu autoru", u: *Narodi i države ranog srednjeg vijeka*. Sarajevo: Rabić. 569-571.
- *Naučno-stručni kolokvij o izvedbenom projektu Društvenog cilja XIII/2*. 1986. Istraživanja iz oblasti historije (Sarajevo, 3. jula 1986). Stenografske bilješke. Naučne komunikacije VI. Odbor za istorijske nauke. Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine. 1-51.
- Rabić N. 2010. "Spomenica akademika Marka Šunjića (1927-1998). ur. Dubravko Lovrenović, Filozofski fakultet u Sarajevu, Sarajevo 2010, 366 str.". u: *Godišnjak Centra za balkanološka ispitivanja*, 39, Sarajevo: Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine. 243-247.
- Raukar T. 1968-1969. "O nekim problemima hrvatske povijesti u XV. st. (U povodu knjige M. Šunjića, Dalmacija u XV st., Sarajevo 1967.)".

u: *Historijski zbornik* 21-22, Zagreb: Povijesno društvo Hrvatske. 529-548.

- Redžić E. 1998. "Marko Šunjić (in memoriam)". *Dijalog* 4. Sarajevo: Međunarodni centar za mir, Sarajevo publishing. 215-220.
- Ress I. 2010. "Lajos Thallóczy's Begegnung mit der Geschichte von Bosnien-Herzegowina". u: *Lajos Thallóczy, der Historiker und Politiker. Die Entdeckung der Vergangenheit von Bosnien-Herzegowina und die Moderne Geschichtswissenschaft*. Sarajevo-Budapest: Akademie der Wissenschaften und Künste von Bosnien-Herzegowina, Ungarische Akademie der Wissenschaften: Institut für Geschichte. Sonderpublikation. Band CXXXIV. Klasse für Geisteswissenschaften. Band 40. 53-80.
- Seferović R. 2005. "Marko Šunjić, Narodi i države ranog srednjeg vijeka, Sarajevo: Rabić, 2003, 606 str. + XXII." u: *Anali* 43. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku. 297-299.
- Spremić M. 1981. "Marko Šunjić, Hrestomatija izvora za opštu istoriju srednjeg vijeka, Svjetlost, Sarajevo 1980, 383, lat". *Istorijski glasnik* 1-2. Beograd: Istorijsko društvo Srbije. 162-163.
- Škegro A. 1998.a. "Dr. Marko Šunjić (15. 2. 1927. – 31. 3. 1998.)". u: *Bosna franciscana* VI/9. Sarajevo: Franjevačka teologija. 250-253.
- Škegro A. 1998.b. "U spomen prof. dr. Marku Šunjiću (Rodoč kod Mostara, 15. 2. 1927. – Sarajevo, 31. 3. 1998) (s izabranom bibliografijom)". u: *Časopis za suvremenu povijest* 30/1. Zagreb: Hrvatski institut za povijest. 218-220.
- Šunjić M. 1961.a. "Jedan novi podatak o gostu Radinu i njegovoj sek-ti". u: *Godišnjak* 11 (1960). Sarajevo: Društvo istoričara Bosne i Hercegovine. 265-268.
- Šunjić M. 1998.a. "Jedan novi podatak o gostu Radinu i njegovoj sek-ti". u: *Hrvatska misao* 9. Sarajevo: Ogranak Matice hrvatske. 155-158.
- Šunjić M. 1961.b. "Prilozi za istoriju bosansko-venecijanskih odnosa 1420-1463". u: *Historijski zbornik* 14. Zagreb: Povijesno društvo Hrvatske. 119-145.
- Šunjić M. 1963. "Stipendiarii Veneti u Dalmaciji i Dalmatinci kao mle-

tački plaćenici u XV. vijeku”. u: *Godišnjak* 13 (1962). Sarajevo: Društvo istoričara Bosne i Hercegovine. 251-288.

- Šunjić M. 1964. “Političke prilike u mletačkoj Dalmaciji XV. stoljeća”. u: *Radovi* 2, Sarajevo: Filozofski fakultet. 281-308.
- Šunjić M. 1966.a. “Pomjeranje mletačkih granica u Dalmaciji i odnosi sa susjedima tokom XV. stoljeća”. u: *Godišnjak* 15 (1964). Sarajevo: Društvo istoričara Bosne i Hercegovine. 47-62.
- Šunjić M. 1966.b. “Kada je Mletačka posada ušla u hercegovu tvrđavu Visući?” u: *Godišnjak* 15 (1964). Sarajevo: Društvo istoričara Bosne i Hercegovine. 197-199.
- Šunjić M. 1967.a. *Dalmacija u XV stoljeću*. Sarajevo: Svjetlost.
- Šunjić M. 1967.b. “Gusarstvo kao oblik otpora mletačkoj vlasti u sjevernom Jadranu i njegovi nosioci od 1420. do 1430. godine”. u: *Godišnjak* 16 (1965), Sarajevo: Društvo istoričara Bosne i Hercegovine. 9-17.
- Šunjić M. 1967.c. “Mletačka zavjera protiv hrvatskog bana Pavla Tara”. u: *Godišnjak* 16 (1965). Sarajevo: Društvo istoričara Bosne i Hercegovine. 283-285.
- Šunjić M. 1971. “O dalmatinskom kleru s kraja srednjega vijeka”. u: *Radovi* 6 (1970-1971). Sarajevo: Filozofski fakultet. 431-443.
- Šunjić M. 1976. “O migraciji ‘de partibus Sclavonie’ u Markama do polovine XV. stoljeća (Ancona)”. u: *Radovi* 8 (1974-1975). Sarajevo: Filozofski fakultet. 487-500.
- Šunjić M. 1978. “Immigrazioni di Slavi nel territorio di Ancona nel corso del secolo XV.” u: *Italjug* VIII/3, Roma. 7-16.
- Šunjić M. 1979. “Pismo Marka Šunjića”. u: *Odjek – revija za umjetnost, nauku i društvena pitanja*, 32/3. Sarajevo: Odjek. 3.
- Šunjić M. 1980. *Hrestomatija izvora za opštu istoriju srednjeg vijeka*. Sarajevo: IGKRO Svjetlost, OOUR Zavod za udžbenike.
- Šunjić M. 1983.a. “Vlatko Kosača u Poljicima 1487. godine”. u: *Godišnjak* 34, Sarajevo: Društvo istoričara Bosne i Hercegovine. 145-147.
- Šunjić M. 1983.b. “Simon Bolivar, ili heroj čija slava raste stoljećima (1783-1983)”. u: *Radio Sarajevo Treći program* XII/43, Sarajevo. 153-156.

- Šunjić M. 1983.c. "Simon Bolivar, ili heroj čija slava raste stoljećima (1783-1983)". u: *Pregled – časopis za društvena pitanja*, 73/10. Sarajevo: Univerzitet u Sarajevo. 997-1002).
- Šunjić M. 1984.a. "Autori čija djela služe kao izvori za istoriju prelaznog perioda i ranog srednjeg vijeka". u: *Godišnjak* 35, Sarajevo: Društvo istoričara Bosne i Hercegovine. 117-133.
- Šunjić M. 1984.b. "O istoriji u srednjem vijeku i istoriji srednjeg vijeka (in usum scholarum)". u: *Prilozi* (XIX) 20, Sarajevo: Institut za istoriju. 29-62.
- Šunjić M. 1985.a. "Pogled na problem opadanja i propasti Rimskog Carstva". u: *Prilozi* XX. Sarajevo: Institut za istoriju. 53-94.
- Šunjić M. 1985.b. "Pogled na problem opadanja i propasti Rimskog Carstva". u: *Radio Sarajevo Treći program* XIII/50. Sarajevo. 19-49.
- Šunjić M. 1985.c. "Venecija i posljednji bosanski kraljevi (1420-1463)". u: *Hercegovina* 4 (1984). Mostar: Muzej Hercegovine. 81-90.
- Šunjić M. 1987. "Mossolmani di Bossina". u: *Prilozi* (XXII) 23, Sarajevo: Institut za istoriju. 55-61.
- Šunjić M. 1988. "Mossolmani di Bossina". u: *Iseljenički almanah Matice iseljenika Bosne i Hercegovine*, Sarajevo. 93-94.
- Šunjić M. 1989.a. "Trogirski izvještaji o turskom osvojenju Bosne (1463)". u: *Glasnik arhiva i Društva arhivskih radnika Bosne i Hercegovine* 29. Sarajevo: Arhiv Bosne i Hercegovine. 139-157.
- Šunjić M. 1989.b. "Trogirski izvještaji o turskom osvojenju Bosne (1463)". u: *Iseljenički almanah Matice iseljenika Bosne i Hercegovine*. Sarajevo: Matica iseljenika BiH. 135-138.)
- Šunjić M. 1993. "Postupni uspon bosansko-venecijanskih ekonomskih odnosa u XV stoljeću". u: *Radovi Hrvatskog društva za znanost i umjetnost* 1. Sarajevo: Hrvatsko društvo za znanost i umjetnost. 9-42.
- Šunjić M. 1994.a. "Trgovina bosanskim robljem". u: *Napredak (kalendar za 1995)*. Sarajevo: Hrvatsko kulturno društvo Napredak. 346-353.
- Šunjić M. 1994.b. "Kraj srednjovjekovne bosanske države". u: *Bosna i Hercegovina od najstarijih vremena do kraja Drugog svjetskog rata*. Sarajevo: ŠVK OS BiH. 45-54.

- Šunjić M. 1998.b. “Uništenje srednjovjekovne bosanske države “. u: *Bosna i Hercegovina od najstarijih vremena do kraja Drugog svjetskog rata* [II izdanje]. Sarajevo: Bosanski kulturni centar. 83-96.
- Šunjić M. 1994.c. “Osvrt na ocjene uzroka propasti srednjovjekovne bosanske države”. u: *Radovi Hrvatskog društva za znanost i umjetnost* 2. Sarajevo: Hrvatsko društvo za znanost i umjetnost. 25-33.
- Šunjić M. 1994.d. “Savremeno javno mnijenje o propasti bosanskog kraljevstva”. u: *Stećak I/9*. Sarajevo: HKD Napredak.
- Šunjić M. 1995. “Venezia e gli ultimi re della Bosnia (1420.-1463.)”. u: *Radovi Hrvatskog društva za znanost i umjetnost* 3. Sarajevo. Hrvatsko društvo za znanost i umjetnost. 45-54.
- Šunjić M. 1996.a. *Bosna i Venecija (odnosi u XIV. i XV. st.)*. Sarajevo: HKD Napredak.
- Šunjić M. 1996.b. “Mjere, novac, zarade i cijene na dalmatinsko-bosanskom području (XIV. i XV. st.)”, - I. dio. u: *Radovi Hrvatskog društva za znanost i umjetnost* 4, Sarajevo: Hrvatsko društvo za znanost i umjetnost. 37-74.
- Šunjić M. 1997.a. “Mjere, novac, zarade i cijene na dalmatinsko-bosanskom području (XIV. i XV. st.)”, - II. dio. u: *Radovi Hrvatskog društva za znanost i umjetnost* 5. Sarajevo. 37-64.
- Šunjić M. 1997.b. “Mediterransko usmjerenje kretanja ljudi i roba iz srednjovjekovne Bosne”. u: *Hrvatska misao* 3-4. Sarajevo: Ogranak Matice hrvatske. 155-159.
- Šunjić M. 2002. “Ekonomске veze Jajca i Splita u XV. stoljeću”. Jajce 1396.-1996. Zbornik radova sa znanstvenog simpozija u povodu 600. obljetnice spomena imena grada Jajca (Jajce, 5-7. 12. 1996. godine). Jajce: Društvo za zaštitu kulturno-povijesnih i prirodnih vrijednosti Jajca, Općina Jajce. 53-60.
- Šunjić M. 2003. *Narodi i države ranog srednjeg vijeka*. Sarajevo: Rabić.
- Тошић Ђ. 2008. “Средњовјековна Босна у научном дјелу професора Марка Шуњића”, *Сто двадесет пет година високог образовања у Босни и Херцеговини*. Филозофске и природно-математичке науке, Зборник радова са научног скупа (Пале, 19-

20. мај 2007). Посебна издања – Научни скупови. Књ. 2. том 2. Пале: Филозофски факултет. 117-123.
- Тошић Ђ. 2010. “Средњовјековна Босна у научном дјелу професора Марка Шуњића”. *Spomemica akademika Marka Šunjića (1927-1998)*. Sarajevo: Filozofski fakultet. 17-23.
 - Воје I. 1970. “Marko Šunjić, Dalmacija u XV. stoljeću, Svjetlost, Sarajevo, 1967, 304 str.” u: *Zgodovinski časopis XXIV/3-4*. Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije. 303-307.

Summary

THE SCIENTIFIC WORK OF MARKO ŠUNJIĆ – ON THE OCCASION OF THE 15TH ANNIVERSARY OF HIS DEATH

Marko Šunjić belongs to a line of the most important individuals who studied the history of Bosnia in the Middle Ages. He conducted archival research in Venice and the archives of Dalmatian towns thereby becoming one of the best experts in the sources they keep. Apart from being a historian, he also performed other responsible political functions in the Socialist Republic of Bosnia and Herzegovina and he was the ambassador of the Socialist Federative Republic of Yugoslavia in Venezuela. He was born in Rodoč near Mostar, on the 15th of February 1927. He graduated history at the Sarajevo Faculty of Philosophy in 1955, which was followed by a successful university career. In 1964 he defended his doctoral thesis *The establishment and organization of Venetian rule in Dalmatia in the 15th century*. He also authored two books and a great number of articles about the history of medieval Bosnia and Dalmatia in the 14th and 15th century, and their relations with Venice. The focus of his attention was economical history which developed on the relation of Dalmatian harbour towns and Bosnia. A significant field of his research was the European early Middle Ages. To it he devoted a voluminous book *The Peoples and States of the Early Middle Ages*, as well as several smaller studies. Marko Šunjić is also known for the edited book *Chrestomathy of Sources for the General History of the Middle Ages*, which con-

tains translated essential texts of medieval authors. He also edited an unpublished collection of sources for the history of medieval Bosnia. He was a member of the Academy of Sciences and Arts of Bosnia and Herzegovina, and he performed the duty of the director of the Centre for Balcanological Studies. He died in Sarajevo on the 30th of March 1998.

Key words: Marko Šunjić, Middle Ages, biography, bibliography, historiography, scientific work, Bosnia, Venice, Dalmatia